

Ölürse ten ölür, Canlar ölesi değil

Yazan:
**HALDUN
TANER**

Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında

AHMET HAMDI TANPINAR

Freud'ün Sublimation öğretisine Ahmet Hamdi'den güzel örnek sanırım kolay bulunamazdı. Tanpınar, bu platonik aşkları somutlaştırmaya kalksa idi, bu Tanpınar olur mu idi? Bütün bu yaşanmamış, kursakta kalmış hayali aşklar, ona yaratmalarında en

sıcak iti oluyor, bir Bursa türbesinde bir genç kızın uçucu gülümsemesi sarı saçlarını balerinler misali topuz yapmış hayal gibi bir genç kızın Maya galerisinin ahşap merdivenlerinden inişi Ahmet Hamdi'nin belleğine ve ruhuna yapışıp kalarak, sıcağı çabuk geçmeyen bir çini soba gibi onun iç iklimini uzun süre ısıtıyordu.

Freud'ün Sublimation öğretisine Ahmet Hamdi'den güzel örnek sanırım kolay bulunamazdı. Tanpınar, bu platonik aşkları somutlaştırmaya kalksa idi, bu Tanpınar olur mu idi? Bütün bu yaşanmamış, kursakta kalmış hayali aşklar, ona yaratmalarında en sıcak iti oluyor, bir Bursa türbesinde bir genç kızın uçucu gülümsemesi sarı saçlarını balerinler misali topuz yapmış hayal gibi bir genç kızın Maya galerisinin ahşap merdivenlerinden inişi Ahmet Hamdi'nin belleğine ve ruhuna yapışıp kalarak, sıcağı çabuk geçmeyen bir çini soba gibi onun iç iklimini uzun süre ısıtıyordu. (Mahur Beste)'nin (Huzur)'un nice şiirlerinin arka fonunda hep böyle sublime edilmiş sevgililer bulmak mümkündür. Tekrar ediyorum. Onlara daha yaklaşıp, et ve kemik temasını göze aısa, onları somut birer varlık olarak yaşasa, onlara doysa, belki, belki de ne kelime, muhakkak ki bu coşkusu, hayranlığı pek kalmayacaktı. Bazı şeylere uzaktan bakmak, onlara onlarda olmayan bir boyut kazandırır. En azından ona bakanın ona giydirdiği varlığın boyutu. Onlar konuşmamalıdır. Konuşmadıkça büyürler. Onlara yaklaşmamalıdır. Yaklaşınca her günkü gerçek ve çoğu zaman yavan yanlarını da ele verirler. İstmeden o romantik aşığı yarattığı imajı yalanlarlar. Ahmed Hamdi, edebî başarılarının olgun ve orijinal buluşlarının sevdiği kadınlar tarafından takdir edilmesini beklemek saflığını göstermiş midir, bilmeyorum. Herhalde bunu beklediği zamanlar olmuştur. Kadınlar kendileri için düşünülen her güzel şeyi severler. Onların resmini, heykelini yapan sanatçıları takdir ederler. İlham kaynağı olduklarını öğrenmek onları her zaman çok mutlu eder. Ne kadar güzel olurlarsa olsunlar, daima bir yerinden eksik olan güvenlerini güçlendirir. Bunlar doğrudur, doğrudur da çoğu kadınların beğenisi kendi kişisel alanlarının dışına pek taşamaz. Ahmed Hamdi bir aşk şairi değildi. Romanları, denemeleri hep kültürle yüklü ve Ahmet Hamdi'nin kişiliği kadar çok yanlı, zengindi. Bu romanlarda, yazılardaki seviye ile sevdiği hanımların hayranlığını kazanması örneğin bir Paul Geraldyn'in Toi et Moi'si ile —çünkü hanımlar hemen Geraldyn Toi'si ile özdeşleşirler— kazandığı kolay beğeniyi kazanamazdı. Ahmet Hamdi'nin Yahya Kemal'e Ahmet Haşim'in bu iki birbirini çekemeyen kişiliklerini kendi imbiğinde eritmiş bir şair olduğu söylenir. Kısım doğru da olsa, onun şair kişiliğinde çok ağır basan bir de Ahmet Hamdi kişiliği vardır. Bu kişilik yukarıda saydıklarımızın dışında, örneğin bir Paul Valery'den de büyük çapta etkilenmiştir. Thomas Mann'ı övdüğüne rastlamadım. Thomas Mann da eğer okudu ise, onun hayranlığını kazanacak soydan başka bir romancı idi. Edebiyat ve mimariden sonra en çok sevdiği sanat müzik olduğu için, Türk romancıları içinde arkitektonik yapı ile romanın, müzikal yapı ile fugue sanatı ile romanın yakın ilişkisini ilk keşfeden o olmuştur.

YAŞAMAYI böylesine seven, onu bir sanat haline getiren, her anının tadını çıkarmayı böylesine adet edinen az insan, tanıdım. Bence, hoca, şair, romancı kişiliklerinden önce, onun bu yaşama sevinci dolu bohem yanı, hayatını estetik ve düşünsel bir yoğun yaşantılar halkası yapmak isteyen yanı, daha ağır basardı. Bu yanındır ki, bütün öbür kişiliklerini zenginleştirir, böylesine içten ve sıcak yapardı.

Ahmet Hamdi Tanpınar, bende her zaman kurak toprağa düşmüş bir bitki hüznü yaratmıştır. Adilikler, sathilikler, gel-geçlikler, vurdumduymazlıklar içinde bir ortamda, onu mülteci bir Orta Avrupalı, örneğin bir Macar yazara benzettiğim de çok olmuştur. Sağla solla, titiz bir ayırım yapmadan her önüne çıkan biraz kafası işler insanla dost sanılışı, hep bu yalnızlığından, kendine bir tutamakaramak, hiç değilse taşmak ihtiyacında olan engin dostluğuna birtakım yankı adacıkları bulabilmek zorunluluğundan doğuyor olmalı idi.

Bir de şu var: Belki de insanlara, çikardan uzak, alabildiğine içten bir yakınlık göstere göstere bunun zevkine er geç onları da vardıracağını ummuş olabirdi.

Onca dünyayı sırf onun gibi güzele tapış, insanlığa, dostluğa onun gibi inanisiz kurtarabilirdi. Bu bakımdan böyle bir dinin havariliği sayabiliriz arkadaşlığını, hocahgını, yazarlığını ve her yönünü.

Durmada düşünün, duyan bir varlık

Omuzunu çarpıtıp sağ kolunu gerek, elinizi dürtüp ve samsıkı öyle bir kavrayışı vardı ki, bu avucun içinde sanki onun dost kalbinin sıcak atışını duyardınız. Bir çocuğunki kadar temiz gözleri parlar ve hafifçe yaklaşıp bir sır söyler gibi başlardı konuşmaya. O kısık, ona çok yakışan, onun içtenliğini daha bir vurgulayan sesi ile.

Size rastlamadan, kendi kendine, çoğu zaman o günkü bir raslantı veya yaşantının çağrışımı ile daldığı bir düşünce silsilesinin son halkasını size açar, başından, gelişmesinden habersiz olduğunuz bu fikir yolculuğunu sanki siz de onunla birlikte katetmişsiniz gibi sonucuna sizi de ortak etmek isterdi. Kendi düşüncelerinizle, sokağın ve çevrenin gürültüleri ile günlük kaygularla bunalmış kafanız birden bu şekilde bir bağlantı kurmakta gecikir, anlaşılabile ilkin onun anlattığı sıcaklıkta algılayamaz, ama yavaş yavaş onun iklimine, onun dünyasına girince, bu söylenen, çoğu zaman yeni, aranıp duyulup varılmış, yargı ya da bulguya, onun istediği ilgiyle yaklaşık, çoğu zaman bunu benimser, ondan ayrıldıktan sonra da yolunuza bu düşünce ile ya da ona katılan yeni çağrışımlarla devam eder, sizi sıkıştıran şeylerin baskısından bir süre uzaklaşıp olurdunuz.

Ölümünden birkaç gün önce Hachet'te de rastlaşmıştık. Ayak üstü son romanından konuştuk. Eli elimde: "Dün gece sizinkilerde idim" dedi. "Bezlik oynadık. Tefvik Sağlam Paşa, Osman Horasanlı, Fahri Arel, Hamit Nafiz, İlhami Bey... Yedi buçuk liralarını aldım." "Üzülünüzlerdir" dedim. Güldü. Başımı salladı. Sonra yine eli elimde, "Yahu ne temiz, ne pürüzsüz, ne berrak insanlar" dedi. "Onlarıyanında kendime bakıyorum da. Ne Şarklı olduğumu anlıyorum. Biz çok gılgışlıyız yahu, onlara kıyasla. Âli de benim gibi idi." Sevgili Ahmet Hamdi... Kendine iftira ediyordu. Gılgışlı adam bunu düşünebilir, düşünse de söyleyebilir mi idi. "Esağfurullah" demedim. Bu sözlerinde bir esağfurullah avcılığı aramak kadar onu tanımamak olamazdı. O bunu sırf o beş dostuna duyduğu hayranlığa yeni bir renk katmak sevinci ile yapıyordu.

Ne kadar dürtüst ve gılgışsız olduğuna çok örnekler verebilirim. O her zaman kendi kendine sadık ve tutarlı kalabilmiş bir kişilikti. 27 Mayıs subaylarınınıncıkarıncıjurnalçılarınıkışkırması ile üniverstenin en değerli hocalarını kürsülerinden uzaklaştırdıkları zaman da Ahmet Hamdi badireden kurtulmuş olmasına karşın, bu zorbalığı bir gün onaylamadı, jurnalcı hocalara küstü. Onların yaptığından utanç duydu. Bunu her fırsatta belli etti. Bir polemikçi, bir savaşım insanı değildi. Bütün bunları kendi kendine tutarlı kalmak için yapıyordu. Başka türlü onu kahrederdi. Tek kalesi kişiliği olan her insan gibi.

Aşkları

Herkesin sıcak evine, kendini bekleyenlerin yanına döndüğü akşam vakitleri Ahmet Hamdi'yi Narmanlı Yurdu'ndaki bekâr odasında yalnız plakları ve kitapları beklerdi.

Sınırlı hoca aylığının yarısını her ay kitaplara yatırır, kitap paketine sevgi ile samsıkı sarılır, sahifelerini, bir kadın soyuyormuş gibi gözleri parlayarak şehvetle açardı.

Güzele alabildiğine açık ruhunun kadınlara ilgisiz kalmayacağı muhakkaktı. Ne var ki, bu aşkların çoğu platonik kalırdı. Hatta âşık olduğu hanımların bazen bundan haberi bile olmazdı.

En büyük hizmeti

Ahmet Hamdi'nin bir büyük ve değerli özelliği de ustası Yahya Kemal'in etkisiyle Türk geçmişinin ve bugününün sentezine yönelik bir yaklaşım içinde bulunması idi. "Sanat tarihimizin inceliklerini edebî bir dille, onun kadar sevgi ve vukufu okuyucuya getiren bir benzerini tanımlıyorum. Hepimiz Ankara'ya, İstanbul'a, Konya'ya, Erzurum'a,"

Bursa'ya onun gözyle baktığımız zaman hem ulusal, hem kişisel zenginliğimizden övünç duyuyoruz. Ulusal çünkü o şehirlere nitelikleri veren her şey başta sanat yapıtları olmak üzere, Ahmet Hamdi'nin sıcak kaleminde dile gelir, içimize işler ve onun çok üzerinde durduğu o mekân ve zaman sanki beyaz kâğıtta canlanır. Kişisel, çünkü bu sihirbazın kalemimizde ona akraba telleri kıpırdatar, onunla aramızda da bir ortaklık övüncü yaratır. Bursa'nın akar suları onun sahifelerinde şakırdamaya başlar. Süleymaniye'nin minarelerinden kopup gelen ılık bir rüzgâr yüzünüzü okşar. Bence Ahmet Hamdi'nin en büyük şaheseri Beş Şehir adlı ömür yapıtıdır. Bu beş şehir durdukça bu yapıt da onun en içten yorumu olarak ayakta kalacaktır, kanısındayım. Bir yazarın ulusal kültürü ve geçmişin kalıtımı ile bu rütbe özdeşleşmesinden ve onu yurttaşlarına böylesine ustalıkla yaymasından büyük bir yurd ve kültür hizmeti düşünülebilir mi?

Yüce bir oyunun peşinde

Ahmet Hamdi, sadece bu yüce kalıtımın dünyasında onun büyük mimarî eserleri içinde, şehirlerin kendilerine özgü zamanlarının ve üsluplarının müziğinde değil, doğanın tüm olanaklarına da apaçık, onun bütün güzelliklerine de aç ve onun ikinci elden değerlendirilmesi olan dünya resim şaheserlerine de hayran yaşadı.

Kadın güzelliğini doğa güzelliğine benzeten resamlara, kafa ile değil, yaşam ile hak verdiği bir günü unutamam. Yaz sonlarında bir gün Küplüce arkalarında uzun bir yürüyüş yapmış, hem güneşli, hem de yüzünlü tabiatın kaçıcı birkaç anını paylaşırken bu benzetişini kendi keşfetmiş olmanın mutluluğuna varmıştı. Ertesi gün beni fakülteye bulmuş, o yaşantının etkisi uçup kaçmadan, alelacele, Giorgione'nin Venüs'ünü görmek, ona bir de dükkân yaşantısının açısından yeni bir olgunlukla bakmak istemişti. Doğa, kentler, mimarî, kitap, müzik, resim, heykel, koca sanat tarihi, onun için yeni yaşantıları, görünüşleri ile, şaheserleri ile doğrulayan, destekleyen bir büyük kaynak oluyordu. Bu geçici hayat içinde, insan kendine bundan seviyeli bir oyun bulamazdı.

DÜZELTME: Geçen haftaki yazıda Mükrimin Halil Hoca'nın künyesinde bir dizgi yanlışlığı olmuş. Doğrusu şöyledir: İbrahim Mükrimin bin Halil Kâmil bin Mehmet Sahib Elbistani.

HAFTAYA : CEMAL SAHIR

